

FŐHAJTÁS

Katonai Emlékpark Pákozdi

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2010. 194 o.)

A mindenkori magyar hadsereg és katonaság kötelességteljesítésének és hősiességének szentelt központi emlékhely, a pákozdi Katonai Emlékpark 2010. március 12-i felavatásának alkalmából jelent meg a Zrínyi Kiadó gondozásában a tanulmánykötet, amely nemcsak az Emlékpark kialakítását és felépítését meséli el tömören, hanem az emlékhelyhez kötődő katonai hagyományok tágabb bemutatását is tartalmazza.

Az első és egyben leghosszabb tanulmány Hermann Róbert nevéhez fűződik, aki az emlékhely alapjául szolgáló esemény, az 1848. szeptember 29-én itt a cs. kir. horvát haderő ellen vívott pákozdi csata, valamint az év őszén lezajlott dunántúli hadjárat eseményeit mutatja be. A szerző először vázolja, milyen események kényszerítették rá az 1848 tavaszán megalakuló, első független magyar kabinetet, a gróf Batthyány Lajos miniszterelnök által vezetett kormányt arra, hogy megszervezze a mai Magyar Honvédség elődjének tekintett önálló magyar haderőt, majd tömören bemutatja annak 1848 őszi felépítését. Ezután röviden összefoglalja, mi vezetett a magyar–horvát viszony végzetes megromlásához és Josip Jellačić horvát bán, cs. kir. altábornagy túlerejű hadseregének szeptember 11-én bekövetkezett támadásához. A következő fejezetek a horvát haderő felvonulását és a magyar ellenlépéseket mutatják be, egészen a sukorói haditanácsig, ahol a megerősödött magyar hadsereg vezetése végül az ellenség feltartóztatása mellett döntött. Ezután a szerző ismerteti a magyar és horvát csapatok felállítását, majd minden eddigi feldolgozásnál részletesebben, mindkét fél szemszögéből érzékletesen bemutatja az összecsapást és végül értékeli a két haderő teljesítményét. Megállapítja, hogy bár a horvát haderő mind a fegyvernemek, mind az összlétszám tekintetében fölényben volt, a magyar vezetés és a csapatok (különösen a tüzérség) jobb teljesítménye ezt kiegyenlítette, és ez lehetővé tette az ellenséges támadás visszaverését. Végül a szerző röviden összefoglalja a csata utáni eseményeket, Jellačić visszavonulását, az ozorai diadalt és a Dél-Dunántúl fel-

szabadítását. A portrékkal, csataképekkel és térképekkel gazdagon illusztrált tanulmányt a magyar és horvát haderő rekonstruált hadrendje, valamint tíz korabeli dokumentum ismertetése és a bibliográfia zárja.

A következő tanulmányban Kedves Gyula az 1848–49-es honvédsereg alakulatainak katonai hagyományörzőit mutatja be. A szerző először részletezi a magyar hadsereg megszervezését. Ismerteti, milyen erőfeszítéseket tett a Batthyány-kormány a magyarországi sorozású sorogyalog- és huszárezredek hazahozatalára, illetve az itt állomásozó alakulatok feletti rendelkezési jog megszerzésére, valamint a nemzetőr-ség megszervezésére. Vákolja, hogyan kényszerült rá a kormány az önálló reguláris magyar haderő, a honvédség felállítására. Bemutatja a szervezés, valamint a hadsereg bővítésének szakaszait, végül a hadsereg részeit alkotó külföldi légiókat. A szervezés fázisainak ismertetésével párhuzamosan kerül sor a korabeli alakulatok és azok mai hagyományörzőinek egyenkénti bemutatására, a magyar oldalra álló cs. kir. sor- és határőr- gyalogezredektől a „régí” huszárezredek át a honvédzászlóaljok és „új” huszárezredek, valamint a vadászok, légiósok és tüzérek alkotta csapatokig. Végül a nagyobb hagyományörző rendezvények ismertetése következik, a szerény kezdetektől egészen a mai, már több száz katonai hagyományörzöt megmozgató, a korabeli eseményekhez nagymértékben igazodó „csatákig”.

A harmadik tanulmány a pákozdi Donkanyar kápolnával és hozzá kapcsolódóan a magyarországi hadisírgondozás feladatkörével foglalkozik. Ebben Horváth Lajos először röviden bemutatja a Mészeg-hegyen 1993-ban felavatott, a II. világháborús doni áttérés emlékére állított kápolna és a 2. magyar hadsereg katasztrófájának történetét, majd azokat a korábbi és mai kísérleteket, amelyek megpróbálták meghatározni a hadsereg tényleges veszteségét. Ezzel párhuzamosan kerül sor a korabeli veszteségnylvántartás, a temetkezési szokások és a katonatemetők kialakításának ismertetésére. Ezután a rendszerváltás után a hadisírgondozás területén is normalizálódó magyar–orosz kapcsolatok

eredményképp az Oroszország területén létesülő magyar katonai temetők létrehozásának történetét és kialakítását ismerhetjük meg. Ezután a magyar hadisírgondozás rövid összefoglalása következik a kezdetektől egészen napjainkig. Végül a háborúkban elesettekre való megemlékezés közös napja, a „Hősök Napja”, valamint a doni elesettekre emlékező „Doni Hősök Emléktúra” kialakulásának a történetét és mai továbbélését eleveníti fel a szerző.

A következő tanulmányban Négyesi Lajos a csata-és hadszíntérkutatást mutatja be a pákozdi Katonai Emlékhellyel kapcsolatban. A szerző először ismerteti az alig negyedszázados múltra visszatekintő önálló tudományos kutatási terület nyugati kezdeteit, majd a hazai kezdeményezéseket, kezdve a mohácsi csatater kutatásától az első, 2001-es magyarországi, illetve a 2008-as nemzetközi konferenciáig. Ezután a csatatervek védelme és hasznosítása nemzetközi tapasztalatainak taglalása következik. A szerző itt ismerteti, hogyan válhatnak egyes összecsapások „kultuszhelyekké”, illetve ezek feltárásának, bemutatásának és nemzeti örökségként való megőrzésének módozatait, elsősorban amerikai példákön keresztül. Végül leírja kerül, hogyan sikerült érvényesíteni ezeket az elveket a pákozdi Emlékhelynek a kezdeti, csak az 1848-as eseményeket bemutató kiállításán az I. és II. világháborúban, illetve a Magyar Néphadseregben is jellemző katonai életet megjelenítő kibővítésében.

Az ötödik tanulmányban Padányi József a magyar katonáknak a békefenntartásban 1897 és 2010 között betöltött szerepét ismerteti. A szerző itt feltárja (mindenkor pontosan közzölve a résztvevő hazai katonák számát is), hogyan kezdődött ez a tulajdonképpen osztrák–magyar kezdeményezésű misszió a XIX. század végén Krétán, majd folytatódott Kínában, valamint a Balkánon, egészen az I. világháború kitöréséig. Ismerteti, hogy egy hosszabb szünet után 1973-ban hogyan folytatódott a magyar részvétel a katonai békefenntartásban Indokínától Afrikán és a Közel-Keleten át a Balkánig, Irakig és Afganisztánig. Végül felsorolja a békefenntartás során áldozatul esett magyar katonákat és megállapítja, hogy katonáink mindenütt mindegyik fél teljes elismerését kiváltva tevékenykedtek.

A kötetet záró munkában Görög István a pákozdi emlékhely történetét mutatja be a kez-

detektől a mai állapotokig. Ismerteti, hogy milyen körülmények között került sor az első emlékmű 1890-es felállítására, majd miután szeptember 29-e lett a „Magyar Néphadsereg Napja”, hogyan állították fel a mai is álló, jellegzetes emlékművet 1951-ben. 1978-ban egy emlékmúzeummal bővült az emlékhely, a csata és a szabadságharc történetét mutatva be. A rendszerváltás után május 21. lett a „Magyar Honvédség Napja”, így az emlékhely háttérbe szorult.

Olvasható, hogy milyen szívós erőfeszítésre, illetve áldozatos munkára volt szükség a helyi közösségek és civil szervezetek részéről, hogy az emlékhelyet megmentsék a teljes enyészettől, és végül a HM támogatásával eredeti funkcióját kibővítve a mindenkori magyar katonai helytállásnak emléket állító Emlékparkká válhasson.

A gazdag kép- és fotóanyaggal ellátott, szép kivitelű kiadványban, mint minden munkában, előfordulnak kisebb hibák, elírások is. Az otocsácsi horvát határőrezred a 2. és nem a 3. volt (39. o.). A magyar hadrendben Heley százados valójában János és nem Ignác, a bal-szárny gyalogsága 12 és nem 18 századdal, a cs. kir. 34. gyalogezred 1. zászlóalja 4 és nem 6 századdal rendelkezett helyben, és a tartalék összlétszáma 4465 fő 3800 fő helyett, bár ezt a számítási hibát a hadsereg teljes létszámának összeadásánál már korrigálták. (58. o.). A Todorović-hadoszlop tüzérségének említésekor kétszer fordul elő a 6 löveg (70. o.). A debreceni ütközet 1849. augusztus 2-án és nem elsején volt (91. o.). A honvédsereg szervezésének ismertetésekor az 1848. május–augusztus közti időszak, valamint a katonaiállítási törvényjavaslat ismertetése kimaradt, csak utalás történik rá (95. o.). A Mészáros hadigőzös az első felfegyverzett folyami gőzös volt Európában és nem az első páncélos hadihajó, mivel páncélzata egyáltalán nem volt (102. o.). Végül, sajnálhatjuk, hogy a pákozdi csata elemzésénél elmaradt a két fél veszteségeinek közlése

A fentiekől függetlenül nagyon szép és igényes munka született a szerzők és a Zrínyi Kiadó jóvoltából; a recenzens csak ajánlani tudja mindenkinek, aki meg szeretne ismerkedni a pákozdi Katonai Emlékpark és a katonai hagyományápolás múltjával és jelenével.

Kemény Krisztián